

HOOFDSTUK I

De Botsing.

Gerrit Marais, de Ou-Baas, stond bij het wagenhuis, waar de wagens en de landbouwwerktuigen werden opgeborgen.

Zijn gespierd gelaat toonde vastberadenheid; in zijn houding lag iets gebiedends, dat herinnerde aan een landedelman der Middeleeuwen, wiens arbeiders lijfeigenen waren.

Zoo regeerde Gerrit Marais over de Kaffers, die in zijn dienst waren. 't Is waar: de Kaffers waren géén lijfeigenen; ze waren vrij. Maar de afstand was toch groot tusschen een Kaffer en diens Baas.

De inboorlingen, die bij baas Marais werkten, hadden intusschen niet te klagen. Hij was een rechtvaardig man, en straffe niet licht. Doch als hij straffe, dan was het streng, omdat de straf verdiend was. En zoo'n gestrafte Kaffer zei dan later: „Die Ou-Baas is reg.”

Nu riep hij een Kaffer, die de koeien had gemolken.

„Bonaparte, kom een beetje hier!”

„Ja wel, Ou-Baas.”

„Jij gaat morgen met den wagen naar den korenmolen, om meel te halen.”

„De wagen wordt oud.”

„Wij worden ook oud.”

„Ik vertrouw de vooras niet, Baas.”

„Stadig oor die klippe¹⁾; dan houdt de wagen nog wel een poosje.”

Bonaparte sprak niet meer tegen, en Gerrit Marais begreep, dat de zaak nu wel voor elkaar zou komen. Hij ging het wijde erf over, en begaf zich naar huis.

Op de voorstoep bleef hij een oogenblik staan; een opkomende gedachte verduisterde zijn gelaat. In den hoek, tegen het dak, bevond zich een zwaluwennest, en vroolijk scheerde hem een zwaluwenpaar voorbij, maar hij zag het niet. De schaduwen van weelderige jasmijnranken speelden tegen den witgekalkten muur, maar hij merkte het niet.

Het avondeten was opgedischt; de huisgenooten zaten reeds aan tafel op hem te wachten. Hij deed een kort gebed, en zwijgend werd het avondeten gebruikt.

Toen verbrak de Boer de stilte, en strak en streng rustte het oog van den vader op zijn zoon.

„Ik waarschuw je, Jan.”

De zoon zat daar, het hoofd door den elleboog gestut, de lippen vast op elkander geklemd. Het ontzag voor zijn ouders, dat den Hollandschen Afrikaner eigen is, hield hem nog in toom, maar het stormde in zijn jonge ziel.

De handen van moeder Marais gingen zenuwachtig over de gedekte tafel heen, en haar oogen wendden zich schuw, angstig van haar man naar haar zoon. Zij vreesde een uitbarsting en zuchtte.

Naast de moeder zat Nellie, een wees, de dochter van goede vrienden, die reeds sedert jaren op den stillen doodenakker rustten. Zij was opgegroeid in deze woning, en hielp tante Hendrina in de huishouding.

Er hing een zware, drukkende zwoelte in de eetkamer, zooals men dat kan hebben, voordat een onweer losbarst. De wangen van het meisje waren bleek, en haar mondhoeken beefden.

¹⁾ Gestadig over de klippen. Het spreekwoord is ontleend aan de stoutmoedige tochten der Boeren met hun ossenwagens over steile bergvaarten en klippen. Het moest gestadig, langzaam, voorzichtig geschieden.

Zij zag den Boer aan.

„Wil Oom nog een kop melk?”

„Dank je!” Het klonk kort en stroef.

Het was in den avond; de zon, die op den dag zoo schitterend had geschenen, daalde langzaam ter wester kimme.

„Ik waarschuw je,” herhaalde Vader.

De hand van den zoon viel zwaar op de tafel. Hij richtte het hoofd op, en de geest der tegenspraak werd over hem vaardig.

Zijn moeder zag het; zij stiet hem onder de tafel aan, om zich te beheerschen, want hij had driftig bloed in de aderen, evenals zijn vader. En tante Hendrina had den vrede lief.

Doch hij lette niet op den moederlijken wenk.

„Waarvoor waarschuwt u mij toch?” vroeg Jan, en zijn oog zag den vader aan.

Het was een welbewuste, scherpe vraag. En in het oog van den vrager fonkelde een tergende weerspanningheid.

De moeder beefde. Nellie stond op, om den grooten Bijbel van het eikenhouten tafeltje te nemen. Hij lag daar op een groen kleedje. En Nellie legde het boek neer voor den baas.

„Hier is de Bijbel, Oom!”

Er volgde geen antwoord. Niets werd gehoord dan het eentonige getiktak der huisklok en het gepiep der krekels, bij den haard.

Het was een stilte, een somber zwijgen, dat het hart der moeder sneller deed kloppen. En om den opkomenden angst te temperen, begon zij het tikken der klok te tellen.

Toen sprak de vader. De toon was oogenschijnlijk kalm, maar tante Hendrina wist maar al te goed, dat het hem schier bovenmenselijke inspanning moest kosten, om zijn hartstocht meester te blijven.

„Ge weet, waarvoor ik je heb gewaarschuwd, en waarvoor ik je nogmaals waarschuw. Ik heb jou vanmiddag, toen ik naar het veld ging om de schapen te tellen, in gesprek gezien met een agent van den Witwatersrand.”

De geest van het verzet werd sterker bij den zoon.

„Mag dat dan niet? Mag ik niet meer spreken met een ordentelijk mensch?”

„Dat heb ik je nooit verboden, maar ik zou niet gaarne zien, dat jij het slachtoffer werdt van zoo'n vent.”

„Is het dan een misdaad, het goud uit den grond te halen?”

„Dat beweer ik niet, maar de omgeving der goudmijnen is verpest door de zucht naar goud. De god Mammon regeert te Johannesburg.”

Jan trok de schouders op.

„Iedereen wil vooruit in de wereld, en ik wil ook vooruit. Ik heb geen zin, mijn leven lang op een eenzame boerenplaats een sober stuk brood te eten.”

„We hebben er biltong¹⁾ en malsche schapeboutjes bij,” suste de moeder.

Jan maakte een verachtelijk gebaar.

„Ik ken ook de jaren van droog brood en zwarte koffie, zonder melk.”

„Dat is heel gezond,” zei Gerrit Marais op kalmen toon. „In mijn jeugd heb ik droog brood gegeten en een slok water er bij; niet voor éénen keer, maar maanden aan één stuk. En ik was uitstekend gezond.”

„U vergeet de mieliespap,”²⁾ zei Nellie.

Zij lachte. De drukkende zwoelte scheen te wijken, en de huisvrouw herademde.

Doch de ontspanning was slechts schijn.

De baas zag zijn zoon doordringend aan met zijn krachtige oogen, terwijl hij met de groote handen langzaam door den bruinen, grijzenden baard streek.

„Wat hebt ge met dien agent besproken?”

Jan had op die vraag gerekend, en zou er aanstonds antwoord op geven. Hij was niet van zin, er doekjes om te winden; een uitdagende trek teekende zijn gelaat.

„Ik heb gevraagd, hoeveel er te verdienen valt in de goudmijn.”

¹⁾ Gerookt vleesch.

²⁾ Maispap. Mais is het hoofdproduct in Transvaal. Deze maïs is eerste kwaliteit.

„Viel het je mee?”

Jan zette de ellebogen op de tafel.

„Het viel me niet tegen.”

De beide honden, die op de voorstoep lagen, sloegen aan, en tante Hendrina wilde opstaan om te zien, wat er gaande was.

De baas maakte een afwijzend gebaar.

„Blijf maar zitten,” zeide hij, „het zal Bonaparte maar zijn.”

De huisvrouw zette zich neder, en haar hart begon weer te kloppen.

„Wat ben jij nu van plan, Jan?”

De zoon plaatste de duimen in de armholten van zijn vest en antwoordde op een toon, alsof het de onverschilligste zaak ter wereld betrof: „Ik wil mijn fortuin eens in de goudmijnen van den Witwatersrand beproeven.”

De baas wierp het hoofd met een ruk omhoog.

„Als je ouders het goedkeuren.”

„Dat zou ik het liefste hebben.”

Het bloed schoot den vader naar de wangen, en zijn vuist viel als een zware hamerslag op de tafel.

„Gij krijgt mijn toestemming nooit. Het is Sodom en Gomorra.”

Jan sloeg de verzenen tegen de prikkels.

„Praatjes! Praatjes! Dat zal de oude Van Vuren u op den mouw hebben gespeld.”

Er lag een laatschuldigheid in Jans toon, die hem vroeger geheel vreemd was geweest.

De baas keek hem oplettend aan.

„Gij zijt ziek, mijn zoon.”

„Ziek?”

„Gewis. Geestelijk ziek.”

„Aan welke ziekte lijdt ik dan?”

„Aan de Mammonsziekte.”

Op dit oogenblik vergat Jan den eerbied, die hem paste tegenover zijn vader, en hij verwaarloosde den smeekenden blik van zijn moeder. Er kwam een harde schamperheid bij hem boven.

„Nu breekt me de klomp,” zeide hij, „de Mammonsziekte! Nog nóóit van gehoord!”

En hij schaterlachte.

Voor Nellie begon de toestand ondraaglijk te worden. Zij begaf zich naar het raam, en keek naar een paar groote Makauwvogels, die door Jan tam waren gemaakt, en met statigen tred over het erf stapten.

Zij wierp een zijdelingschen blik naar Tante, in de hoop, dat deze een verzoenend woord zou spreken. Doch de huisvrouw vermocht het niet; de keel was haar toegeschroefd, en als verstijfd van schrik zag zij het aan, dat haar man in hevige opwinding opsprong. Die strenge oogen fonkelden, en de blauwe aderen langs de slapen waren gezwollen.

Met de souvereine hoogheid van een vertoornden Afrikaanschen Voortrekker zag hij zijn zoon aan.

„Wat bezielt je heden avond?” barstte hij los; „durft ge je vader uit te lachen? Schaam je!”

Het suisde van zijn lippen, en de woorden deden het werk van een scherp geslepen scheermes.

De zoon wilde antwoorden, doch zijn vader sneed hem het woord af.

„Zwijg, zeg ik je — wil je zwijgen? Zwijg, of er gebeurt een ongeluk!”

Toen kon de moeder het op haar stoel niet meer houden, en met een vastberadenheid, die men van haar niet verwacht zou hebben, legde zij de hand op den schouder van haar man.

„Jan wil wel zwijgen, niet waar, Jan?”

„Maak je maar niet bezorgd, moeder; ik zal wel zwijgen.”

Een somber vuur brandde in zijn oogen; hij schoof den stoel op zij, om den afstand tusschen zich en zijn vader grooter te maken.

De oude Marais was nu veel kalmer geworden; hij zette zich neder, en nam den Bijbel.

Hij keek nog even op naar zijn zoon, om iets te zeggen, maar slikte de woorden in.

Toen zocht zijn oog het meisje. Zij keerde zich van het raam, om haar plaats in te nemen tusschen Oom en Tante.

De baas zette de bril op, die hij vóór vier weken van een rondtrekkenden negotiant had gekocht. Hij sloeg den Bijbel

op, en bladerde er in rond. Hij zocht blijkbaar een bepaald hoofdstuk.

Nu was het gevonden, en hij las. Het was 1 Timotheüs VI.

Toen hij het achtste vers had gelezen, herhaalde hij het nog eens: „Maar als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmede vergenoegd zijn.”

De voorlezer zweeg even, om daarna zijn stem met kracht te verheffen. En hij las op langzamen toon:

„Doch die rijk willen worden, vallen in verzoeking en in den strik en in vele dwaze en schadelijke begeerlijkheden, welke de menschen doen verzinken in verderf en ondergang.”

* * *

Het avondeten was afgeloopen; Nellie ruimde de tafel af, en Jan begaf zich naar buiten.

Wonderschoon was de avond. De zon, die ter kimme daalde, schulde weg achter de wolken, en niet de hemel, maar de aarde scheen het licht uit te stralen. De takken der treurwilgen, die wijd over den vijver heen hingen, waren als doorgloeid van het licht, en de vleugels van sommige insecten flonkerden. In de verte stonden de bergen als eerbiedwekkende wachters boven de lichtende vlakten.

Jan hoorde voetstappen naderen. Ze waren licht als de stap van de berggems, die in 't Noorden wordt gevonden.

„Zoo, Nellie,” zeide hij, „wat heb je?”

De woorden werden niet vriendelijk gesproken. De huiselijke twist en een bittere ontstemming klonken na in die woorden.

„Ik heb niets bijzonders, Jan.”

Het meisje strekte den blanken arm uit, en wees naar een kudde beesten, die rustig graasden langs de helling van een bulte. ¹⁾ Links van die beesten, bij een groene vallei, was een groote kudde schapen te zien. Zwarte schaduwen bewogen zich langs de kudden, het waren de veehoeders.

„Hoe schoon is ons vaderland!” zeide het meisje.

¹⁾ Hoogte-rug.

„Je moet er maar oog voor hebben!” was zijn kort aangebonden antwoord.

„Ben je boos op mij, Jan?”

Een oogenblik keek hij haar aan; toen wendde hij den blik naar het woud van gomboomen, achter den vijver.

„Waarom zou 'k boos zijn?” vroeg hij uit de hoogte.

Hij was niet boos op haar, maar zij scheen hem volmaakt onverschillig te zijn geworden.

Er was een andere tijd geweest; nog niet zoo lang geleden. Toen had hij haar handen gedrukt en de vriendelijkste woorden uitgezocht, om ze haar in 'toor te fluisteren. Niemand had ze gehoord dan Nellie, en haar geluk was groot geweest, want zij had hem lief.

Een vriendin had haar gewaarschuwd voor Jans avontuurlijken zin; zij had er om gelachen. Doch sinds Jan den agent Slawski had gesproken, had zij er een anderen kijk op gekregen.

Vóór veertien dagen was Slawski op de plaats¹⁾ geweest, en heden middag opnieuw, en hem had de ou-baas gezien. Het was Slawski, de Pool, de vertegenwoordiger van de goudmijnmaatschappij Kosmos; en deze Pool was het, die Jans hoofd door schitterende voorspiegelingen op hol had gebracht.

„Die rijk willen worden,” zeide zij waarschuwend, „die . . .”

De jonge Boer viel haar ruw in de rede.

„Schei maar uit!” riep hij op groven toon; „ik ken dat liedje wel. Ge zijt een onnoozele bloed, en het gaat boven je vuurmaak.²⁾ Ik wil je een ander lied zingen: Rijkdom beteekent macht, eer, aanzien; rijkdom is de gouden sleutel voor alle genietingen, en die sleutel is aan den Witwatersrand te halen.”

Zij deed ontzet een schrede achteruit.

„En de Bijbel dan?”

„Die is goed voor jou, en voor een mensch, die op sterven ligt.”

¹⁾ Boerenplaats.

²⁾ Brein.

HOOFDSTUK II

Illusies.

Nellie's oogen vulden zich met tranen; nóóit had de jonge man vroeger zoo gesproken. Jan bemerkte, haar bedroefd te hebben, en zijn stem werd vriendelijker.

„Je moet je dat zoo niet aantrekken, Nellie. Ik bedoel het zoo erg niet. Een mensch moet zich uitleven; dan zwerft hij de Breede Veertien op, om later terug te keeren tot de oude, soliede paden.”

Hij wilde het meisje troosten op zijn manier. Het was het medelijden, dat er uit sprak. Maar bij de laatste woorden kwam weer de spot te voorschijn.

„Een mensch moet zich uitleven,” herhaalde zij naderhand.

Zij had zulke woorden in deze landelijke eenzaamheid, waar de Bijbel het hoogste richtsnoer was, nog nooit gehoord, doch in haar aangeboren schranderheid verstond zij die woorden terdege goed.

Heeft de Pool je die wijsheid verteld, Jan?”

„t Kan wel zijn; ik weet het niet.”

„Ik zal je een beteren raad geven, Jan.”

„Laat eens hooren!”

„Vraag naar de oude paden!”

„Wie raadt dat aan?”

„De Profeet Jeremia.”

Hij lachte.

„Ik dacht het wel, dat ge met zoo'n ouden heilige zoudt aankomen. Ge zoudt goed op je plaats zijn op een Zondagschool voor verwaarloosde kinderen.”

Het meisje keerde zich af en liet den jongen man alleen. En er kwam een groote bitterheid bij haar op, als zij aan de goudmijnen dacht.

Lag de schuld aan het goud?

O neen — dat was het niet. Het zat niet in het goud maar in de menschen, die misbruik maakten van het goud. De gouddorst was ontwaakt, en de goudmijnen hadden de

avonturiers uit vijf werelddeelen tot zich getrokken, zooals de magneet het ijzer aantrekt.

Ze wist het wel — de goudvelerij in Zuid-Afrika was oud, en de oudheidkundigen hadden reeds voor tal van jaren, vijf-honderd kilometer ten Noorden der Transvaal, in het tegenwoordige Rhodesia, onder de puinhoopen der oude stad Zimbabwe mijnen en smeltovens gevonden, die er op wezen, dat daar goud was gedolven. Uit die vondsten was ook de veronderstelling geboren, dat daar het land van Ofir was, vanwaar de schepen van den Fenicischen koning Hiram goud hadden gehaald voor den tempel van Salomo. Koning Josafat zond er eveneens schepen heen, maar zij strandden aan de kust.

In het gebied der Transvaalsche Boeren werd echter voorloopig aan geen goudvelerij gedacht; er was een onbestemde vrees, dat die delvers de booze geesten zouden wakker schudden en de zelfstandigheid van den Staat zouden bedreigen. Deze vrees was zóó sterk, dat er een verbod werd uitgevaardigd, om naar goud te zoeken.

Doch er kwam een kentering. De regeering des lands begon de zaak van een andere zijde te bezien. Het goud zou de welvaart des lands ongemeen bevorderen, en toen dit inzicht doorwerkte, begonnen de goudvelerijen in het district Lijdenburg. In andere streken werd eveneens goud gevonden, totdat de Witwatersrand alles overvleugelde.

De exploitatie van den Witwatersrand was nog nauwelijks een tiental jaren aan den gang. In het centrum, waar thans het hart klopt der goudstad, stond toen Ferreira's Kamp. Gerrit Marais had een keer den ossenwagen ingespannen, om een bezoek te brengen aan dit kamp, al waren er ook verscheiden dagen met dien tocht gemoeid, en hij had zich de oogen uitgekeken. Het was een gekrioel van menschen uit verre en vreemde landen, zooals hij nog nooit had aanschouwd. Zij woonden in tenten, in loodsen van zinkplaten of zonder dak, en men vertelde den baas, dat aldoor nog nieuwe landverhuizers toestroomden.

Het was de heete adem van den gouddorst, die over deze velden ging, waar vroeger niets anders was gehoord dan het

gestamp van een ossenwagen, het geloei van het vee en het vredig lied van een herder.

Gerrit Marais had het hoofd geschud. Hij was niet licht versaaagd, want in zijn binnenste klopte het moedige hart van den Voortrekker, maar toen hij die duizenden blanke vreemdelingen zag, versomberde zijn gelaat en zeide hij tot tante Hendrina: „Dat sal nie reg kom nie; die Uitlanders sal ons verzwelg.”

Jan was toen nog maar een aankomende jongen.

„Vader,” had hij gezegd, „as die Uitlanders verkeerd wil, dan sal ons hulle met die sjambok¹⁾ in die zee jaag.”

Dat was Jan.

En nu was die Jan zelf door den gouddorst aangetast....

* * *

In de schemering van den avond stapte de Boer, de houten pijp in den mond, met bedachtzamen tred naar buiten.

Wijd was het erf en ruim de veekraal, die door een muur van klipsteen was omringd. Links van de veekraal bevond zich de boomgaard met de bloesemde perzikenboomen, en daar achter lag het kleine kerkhof.

Men was te ver van het dorp, om er zijn dooden te brengen. Daarom had elke boerenplaats haar eigen doodenakker, en achter den boomgaard lag het kerkhof van Gerrit Marais.

Zijn vader had het aangelegd en was er begraven. En toen was er de moeder begraven. Zij hadden samen de hitte van den dag en de koude van den nacht getrotseerd, en hadden lang gezworven met de lange vloten van ossenwagens, totdat ze rust hadden gevonden op deze boerenplaats. Doch toen ze van de rust wilden genieten, na den harden strijd des levens, kwam de dood.

„Gerrit,” had de oude man gezegd, „ge moet mij in den hoek van het kerkhof begraven, in de schaduw van den treurwilg, die mijn hand heeft geplant. En als de tijd van heengaan voor je moeder is aangebroken, dan moet ge haar naast mij begraven, aan mijn rechterhand — zult ge 't goed onthouden, Gerrit?”

1) Zweep.

Het was zoo geschied. En deze Gerrit Marais had later twee van zijn kinderen hier begraven. Zoo rustten daar vier dierbare panden, op de plaats „Vierhoek,” en Gerrit Marais had vroeger aan Jan de plek aangewezen, waar hij en zijn vrouw later zouden begraven worden.

Jan had een brok in de keel gevoeld, toen vader hem die aanwijzing had gedaan. Doch dat was vroeger....

* * *

Er was de laatste dagen overvloedig regen gevallen, en de groote vijver was boordevol. Het oog van den baas verlustigde zich in het gezicht van het water, dat hoog tegen de dammen stond.

Een zwarte veehoeder, de kleurige kombars¹⁾ om het lijf geslagen, kwam juist voorbij. De Boer riep hem aan, om te vragen, of de schapen waren geteld. Toen wees hij met een breeden zwaai van den arm naar den vijver, en zeide met innige voldoening: „Hotnot,²⁾ nou is daar oorvloed³⁾ van water; ons behoef die vee nie meer achter die bult te drijf nie, om hulle te laat drink.”

De Hottentot lachte.

„A-nee-a, Ou-Baassie,” was zijn antwoord.

En de beide handen tegen elkander aangedrukt, ging hij voort met begeerigen blik: „Het Ou-Baassie nie een bietjie⁴⁾ tabak nie voor Hotnot?”

Marais gaf hem tabak.

„Dankie, Ou-baassie, dankie!”

En de veehoeder verdween in de richting van het wagenhuis, waar hij des nachts sliep op den naakten grond, even vast en even aangenaam als een Blanke in een bed van dons of veeren.

De Boer kwam Nellie tegen.

„Waar is Jan?” vroeg hij.

„Hij is het veld ingegaan — daar gaat hij, Oom.”

Ik zal hem opzoeken, dacht de baas. Hij is mijn kind; mijn vleesch en bloed.

¹⁾ Deken. ²⁾ Hottentot. ³⁾ Overvloed. ⁴⁾ Beetje.

De drift was voorbij, en hij wilde als een vader spreken met zijn kind.

Zoo ging hij dan het veld in. De avondgloed was verbleekt, en de maansikkel begon te glanzen boven het bosch van gomboomen.

Hij zag zijn zoon Jan staan bij de klipsteenen van een Kafferkraal, terwijl een ruiter op een ponny hem van de andere zijde naderde. De vreemdeling sprong uit het zadel, en sloeg de teugels om den arm.

Toen spraken zij met elkander.

Marais dacht, dat het een reiziger was, die naar den weg vroeg, of een kennis, die even wilde gezelschen.

Doch het was een vergissing. Het was de man van dezen middag, de agent der goudmijn-maatschappij: de Pool Slawski. En het bloed begon den Boer weer onrustig door de aderen te stroomen.

Hij versnelde den pas, en Jan hoorde zijn zwaren stap door het grasveld.

„Wie is dat, Marais?” vroeg de Pool aan Jan.

„Het is zijn vader,” riep de ou-baas op vasten toon; „hij wil wel eens weten, wat jij met mijn zoon te bespreken hebt.”

Hij sprak de woorden op een gebiedenden toon, maar het scheen wel, dat Slawski door de wol was geverfd. Hij nam den Boer met een groote laatschuldigheid van top tot teen op en zeide: „Ge moogt het wel weten; je zoon is met mij daar net overeengekomen, dat hij morgen naar Johannesburg gaat, om een betrekking bij de exploitatie der goudmijnen te aanvaarden.”

„Is dat waar?” vroeg de Boer ontzet. „Jan, zeg, dat die vent het liegt.”

„Het is waar,” antwoordde Jan.

De vader was te laat gekomen; hij besefte het op dit oogenblik met schrikkelijken ernst. Had hij zijn zoon bereikt, voordat de vreemdeling heden avond met hem had gesproken, dan zou alles nog ten goede hebben kunnen keeren. Doch het was te laat; Jan had zijn woord gegeven.

„Herroep dat onberaden woord!” zei de baas.

„Ik ben geen woordbreker,” antwoordde Jan; „ik ben gebonden aan mijn woord.”

Het was een zinspeling op een ongelukkig spreekwoord, dat onder de Afrikaners helaas zijn aanhangers had, en dat luidde: „Ik ben geen slaaf van mijn woord.” Gerrit Marais had er altijd tegen getoornd; hij had het een zondig en verachtelijk gezegde genoemd, een eerlijken en oprechten Afrikaner onwaardig. En nu zei Jan: „Ik ben gebonden aan mijn woord.”

De Boer had hier niets meer te doen. Hij keerde zich om zonder een groet, en ging huiswaarts.

Jan was er toch door getroffen.

„Mijn vader is vertoornd,” zeide hij.

„Dat zal wel beteren,” antwoordde Slawski op luchtartigen toon, „als je hem later de gouden schijven laat zien, die de Kosmos-mijnen je zullen opleveren.”

„’t Is mijn vader.”

„Koppig en eigenzinnig lijkt hij me stellig.”

De jonge Marais zweeg een oogenblik.

„Hoor eens hier, Slawski,” zei hij toen, „ik moet je verzoeken, mijn vader niet te beleedigen in mijn bijzijn. Dat duld ik niet.”

„Dat doe ik ook niet. Maar a propos: het is dus afgesproken?”

„Ik houd mijn woord.”

„En je zult er nooit spijt van hebben, je jonge kracht aan de goudmijn besteed te hebben. Wij worden allebei nog goudkoningen, en rijden later in salonwagens.”

„’t Is te hopen,” zei Jan.

De glans der goudmijnen begon weer te flonkeren voor zijn oogen en hij was nu toch maar blij, dat de knoop was doorgehakt.

Het was de stormvloed, voortgedreven door den goud-dorst, die sedert eenige jaren was losgekomen. Californië had zoo iets beleefd, en nu beleefde Zuid-Afrika hetzelfde. Het was de wervelstorm, die over den Witwatersrand streek: de orkaan deed arme schacheraas dromen, dat zij binnen een paar jaar schatrijk zouden worden, en die illusie steeg hun

als vurige champagnewijn naar het hoofd. Zij zouden de lakens uitdeelen. En Jan Marais was besmet door die illusie.

Doch deze menschen zouden 't hem niet leveren. Zij zouden nóóit de leiders worden, maar wel de lijdars, met een heel lange ij geschreven! Zij droomden het wel, maar het was een ijdele droom. Enkelingen zouden 't hem leveren, één op de duizend. Dat zouden de goudkoningen worden, wier namen met diep ontzag zouden worden genoemd op de Beurs.

Men zou niet vragen, hoe zij aan de schatten waren gekomen; dat zij het geld bezaten, was de hoofdzaak. En die anderen, die duizenden gouddelvers zouden delvers blijven. Misschien zou het den een of ander gelukken, een hoop geld bijeen te scharrelen, maar om het bij het dobbelspel weer te verliezen. Zij waren slechts werktuigen in de handen der goudkoningen, en deze zouden hen kneden als de pottbakker het leem. Deze handige koningen zouden de politiek vermengen met het goudkwarts — reeds viel de schaduw van Cecil Rhodes, den Eersten Minister der Kaapkolonie, dreigend over den Witwatersrand!

HOOFDSTUK III

Het Afscheid.

Het was den volgenden morgen, en heden zou Jan vertrekken. Hij begaf zich naar de voorhuiskamer, en hoorde stemmen op de stoep.

Zijn moeder sprak, maar hij kon haar woorden niet verstaan, want zij sprak zacht, en de buitendeur was gesloten.

Toen sprak zijn vader met sterke stem:

„Ik wil hem niet meer onder mijn oogen zien.” Dat verstond Jan. De baas zei nog meer, doch Jan had genoeg verstaan.

Moeder trad de kamer binnen. Zij had rood geschreide oogen, en Jan was overtuigd, dat zij den ganschen nacht van zorg, angst en liefde, geen oog had dicht gedaan.

De snelle hoefslag van een paard werd gehoord.

„Je vader rijdt daarheen,” zei moeder; „hij heeft een zaak te regelen met Piet Erasmus, en er was haast bij.”

„Daarom kon hij zeker niet wachten, om mij vaarwel te zeggen,” hernam Jan.

Er lag bitterheid in zijn woorden. Moeder voelde het wel, maar antwoordde niet.

„Waar is Nellie, moeder?”

„Ze is bezig, je valies te pakken.”

De dag ging in drukke beslommeringen voor den jongen Marais voorbij. Er was nog zooveel in orde te maken; hij vormde een belangrijke schakel in het boerenbedrijf van zijn vader, en Bonaparte, de oudste Kaffer, zou nu het voornaamste deel moeten overnemen.

In den voormiddag ging hij naar het erf, bij het wagenhuis, waar Bonaparte bezig was.

„Outa, ¹⁾ kom eens hier!”

Toen kwam Bonaparte.

„Nou moet jij mijn plek inneem, Outa.”

„Waarom, Jong-Baas?”

„Ik ga heen.”

„En blijf Jong-Baas lang weg?” vroeg de Kaffer verbaasd.

„Heel lang, Outa, en nou moet jij zijn plek inneem.”

„Ek? Dat zal gaan boven mij vuurmaakplek.”

„Toch nie, jij is een Zulu, en dat is die skranderste van al die inboorlingen-naties.”

Toen voelde Bonaparte zich zeer gestreeld, en hij luisterde met aandacht naar hetgeen de jong-baas hem opdroeg.

„Ek sal alles goed maak,” zei hij, „baie ²⁾ goed.”

„Dat weet ek mos ³⁾ wel,” antwoordde Jan.

Nu begaf hij zich naar zijn slaapkamer, om zijn kleeren na te zien. Nellie was er bezig, het valies in te pakken.

Haar gelaat stond strak en droevig, en Jan deed een zwakke

¹⁾ Een joviale benaming voor een bejaarden Kaffer.

²⁾ Zeer.

³⁾ Immers.

poging, om de zware wolk, die zich boven „Vierhoek” had gelegerd, te verjagen.

„’t Lijkt vandaag hier wel een begrafenis,” zeide hij.

„’t Is ook een begrafenis,” antwoordde zij ernstig.

„Hoe bedoel je dat, Nellie?”

„De vrede van „Vierhoek” wordt begraven.”

Hij gaf er geen antwoord op, en ging naar de keuken, waar zich de kleine Hottentot bevond.

„Hotnot,” kommandeerde Jan, „haal die pèrd van mij uit die veld!”

„Duiker, jong-baas?”

„Ja, ek bedoel Duiker.”

Het middagmaal was gereed, en voor den laatsten keer schikte Jan aan.

Tante Hendrina verstond het niet. Het was haar als een nachtmerrie, die haar de borst benauwde.

Het was zoo plotseling gekomen, zoo onverwacht; als een watervloed, die van de bergen neerklatert.

Zij herinnerde zich uit haar jonge jaren — zij was nog niet gehuwd — dat een buurman met zijn Kaapsche kar door de drift¹⁾ van een spruit²⁾ was gereden. Er was geen druppel water in de drift, en hij vertoefde er eenige oogenblikken, om het in het ongereede tuig van zijn paarden weer in orde te brengen.

Dat was zijn ongeluk. Plotseling stormde het water van de bergen neer, als een steile, voortwervelende muur. Hij, zijn kar, zijn paarden werden door den watervloed gegrepen en neergesmaakt in een diepen waterpoel, en dáár moest de voerman met zijn paarden jammerlijk verdrinken.

Bijna even plotseling was het afscheid van Jan gekomen, en nu zaten zij daar met hun drieën aan tafel, en vaders plek was ledig.

„Jan,” vroeg moeder na een smartelijk zwijgen, „kent gij de familie Van Vuren?”

„Ik ben er eens geweest; toen woonden ze op Laykop.”

¹⁾ Doortocht, doorwaadbare plaats.

²⁾ Bergrivier, bergbeek.

„Zij wonen thans te Johannesburg, en hebben er een melkzaak. Het zijn altoos trouwe vrienden van ons geweest, en gij zult er welkom zijn.”

„Ik moet hun juist adres weten, moeder.”

„Hier is het adres, mijn jongen; Nellie heeft het opgeschreven — 't is toch duidelijk genoeg geschreven?”

„Ja wel, moeder.”

En Jan stak het adres bij zich.

„Neem nog een schaperibbetje, m'n jongen!”

„Ik dank u, moeder.”

„De weg is lang, mijn jongen.”

„Ik heb genoeg.”

Er werd weinig gegeten, en Lea, het Kaffermeisje, glunderde reeds. Zij voedde zich met mieliespap, maar een fijn gebraden ribbetje zou ze stellig niet versmaden.

Moeder nam den Bijbel en las. Er werd gedankt. Toen stonden deze drie menschen op.

„Ga nu slapen, moeder!” zei Jan, „ge hebt de middagrast hard noodig.”

Zij schudde het hoofd.

„Dat kan niet, Jan.”

„Waarom niet?”

„Omdat het je tijd wordt, en ik je uitgeleide wil doen.”

Ze ging naar de slaapkamer. Nellie was al weer bezig met het inpakken voor Jan.

„Heb je de biltong er in, Nellie? En is de kleerenbundel gepakt? Waar is de Bijbel?”

„Onder in het valies.”

Tante Hendrina ging naar buiten. De Hottentot stond met het gezadelde paard reeds bij het witte hek, dat den bloementuin afsloot. Zij klopte het paard zacht op den bruinen hals.

„Draag jou baas veilig door alle gevaren heen, Duiker!”

Het paard hinnikte moedig, alsof het de woorden der bazin had verstaan.

Jan en Nellie kwamen met de bagage aandrigen; hij had het geweer aan een leeren riem over den schouder gehangen. Nu zou hij afscheid nemen.

Doch de moederliefde achtte er het oogenblik nog niet

voor gekomen. Zij nam hem bij de hand als in de dagen, toen hij nog een klein jongske was.

„Wat bedoelt u, moeder?” vroeg hij met een groote verwondering.

„Laten wij gaan!” was haar antwoord, en vol verbazing volgde hij haar, aan haar hand, langs een veel betreden pad naar den kleinen doodenakker.

Een eenvoudige, lage muur van sierlijk gekapte klipsteenen omringde het kerkhof. Een kleine, ijzeren poort gaf toegang, en tante Hendrina opende die poort.

Nu waren zij op den doodenakker. Er stonden vier grafsteenen, twee groote en twee kleine. In den treurwilg floot een zangvogel; overigens heerschte er een plechtige stilte. Veldbloemen bloeiden op de graven.

Bij de kleine grafmonumenten knielde tante Hendrina neer.

„Gij moet ook knielen, mijn jongen!” zeide ze.

Er was iets over haar wezen gekomen, dat Jan er nog nooit had ontdekt. De stem had de oude teederheid, maar haar gelaat verried een stille vastberadenheid.

Jan knielde naast haar neer; zij scheen het ook niet anders verwacht te hebben.

De zangvogel in den treurwilg hield zijn fluiten in. Moeder sloot de oogen en zij bad. „Heere,” zoo bad zij, „Gij naamt twee onzer kinderen weg. Dit is ons laatste kind. Erbarm U over ons kind om Christus' wil, Amen.”

Zij rees van de knieën op, en haar zoon volgde haar voorbeeld. Zij sprak geen woord meer; de zangvogel floot weer zijn lied, en de bloemen ruischten in het lentewindje.

Zoo gingen zij recht door naar het witte hek. Duiker was reeds ongeduldig geworden, en schuurde met de blanke voorpooten den harden klipgrond, dat er de vonken uitspatten.

Toen nam de moeder het hoofd van haar jongen tusschen haar handen en kustte hem drie malen.

„En als ge terugkomt,” zeide ze met een plechtig gebaar, „dan staat het huis voor je open, dag en nacht!”

Nu weende zij. En haar zoon weende ook.

Hij reikte Nellie de hand.

„Wilt ge moeder altijd trouw ter zijde staan?” zeide hij mild en vriendelijk.

„Ik hoop het altijd te doen,” antwoordde zij droevig.

Toen sprong de jonge ruiter fluks in het zadel. Hij groette allen met een gebaar van de hand, en snel verdwenen ros en ruiter achter het geboomte van den vijver.

HOOFDSTUK IV

De Gouddelver.

Het was in den avond. Er daalden zware nevelwolken neer van de bergen, en het doel was nog ver.

„Duiker,” zei de jonge ruiter, „we moeten oppassen, dat we niet verdwalen. Waar zijn we, Duiker? Weet jĳ 't? Ze mogen me ophangen, als ik 't weet — hei daar! hei daar!”

Het was een kampvuur, dat Jan Marais in 'toog had gekregen. Het schijnsel viel als het bleeke schijnsel van een fakkel op enkele magere mimosa-struiken in den omtrek, en vlak bij dat vuur zat een magere man, met een vollen, zwarten baard. Hij was gezeten op een ruwen klipsteen, en hief het hoofd even op, toen uit den nevel de stem van den jongen ruiter werd gehoord. Maar opstaan deed hij niet.

„Wie zou dat zijn, Castor?” vroeg hij.

Menschen, die veel in de eenzaamheid verkeerden, spreken met hun dieren. Jan had het zoeven gedaan, en deze vreemdeling deed het nu ook.

Het was een der leelijkste mormels van honden, die in Zuid-Afrika rondliepen; hij stak in een schunnige huid, en het eene oog was met bloed doorloopen.

Castor knorde even. Dat was het antwoord. De hond was van middelmatige grootte, en tuurde evenals zijn baas weer in de vlam van het vuur.

De brandstof lag er naast. Het waren twijgen en droge koemest, die de eenzame man bijeen had geraapt. De koeste-

rende warmte, die het vuur uitstraalde, deed hem goed, want de nevel maakte den avond koel en kil.

Bovendien was hij door zware koortsen geteisterd; zijn gelaat verried zijn uitputting, en het bloed ging hem traag door de aderen, als het water in de rivieren van het Lage Veld.

Marais was in het schijnsel van het vuur gekomen en sprong uit het zadel, om zich de handen te warmen.

„G'en avond!” zei hij.

De vreemdeling beantwoordde den groet zonder op te staan.

„Wat is je ambacht, vrind?”

„Gouddelver.”

Aha — gouddelver! Er ging voor Jan een licht op. Het klonk hem als een openbaring.

„Dan zijn wij kameraden.”

De vreemdeling wijdde hem nu toch eenige meerdere opmerkzaamheid.

„Kameraden? Ben jij dan ook een gouddelver?”

„Ik hoop er een te worden.”

„Och zoo — 't is een baantje!”

De vreemdeling stond nu op, om een holte in het vuur te maken, en daarop zette hij een blikken koffiepote. De koffie was spoedig heet, en hij goot een gebutsten tinnen beker vol.

Hij dronk de pikzwarte koffie, en toen vroeg hij, of de ruiter ook een beker koffie wilde hebben.

„Graag,” zei Jan, „en liefst met een scheutje melk er in.”

„Die heb ik niet,” klonk het kortaf.

„Dan maar zonder.”

En Jan Marais dronk, want hij had dorst.

Toen zadelde hij het paard af, kniehalsterde¹⁾ den eenen voorpoot en nam de bagage.

Hij begon in het valies te rommelen, en haalde er groote sneden geboterd brood uit, belegd met biltong.

„Heb jij al gegeten, kameraad?” vroeg Jan.

„'t Was een korte maaltijd,” bromde de gouddelver.

„Ik heb volop, hoor! Kijk, daar zitten ook nog een half

1) Kluisterde.

dozijn hard gekookte eieren in 'tvalies. We zullen ze samen deelen, kameraad — hoe heet jij toch?"

„Hammerstein. Dietrich Hammerstein!"

„Een Duitscher?"

„Uit Ulm, Wurtemberg."

„Dus een Duitscher — pak maar aan, Hammerstein!"

De gouddelver behoefde geen twee keeren genoodigd te worden. Hij at met gretigheid, en Jan had er plezier in.

De Duitscher scheen nu ook te ontdoeien. Hij werd spraakzamer, en die doffe oogen begonnen levendiger te kijken.

„Je wordt dus een gouddelver. Nu ja — ik hoop, dat jij 't beter treft dan ik, vrind. Hoe is je naam?"

„Marais. Jan Marais."

„Ben jij dan familie van den Boer Marais, die eerst goud-
delver is geweest in Australië, en in 1854 in het district
Pretoria goudsporen vond?"

„Ik weet het niet. Ons geslacht is een wijdvertakte familie.
Hoe oud ben je, Hammerstein?"

„Veertig jaar — had je me ouder geschat?"

„Om de waarheid te zeggen, schatte ik je op vijftig."

„Het gouddelven sloopt den mensch spoedig."

„'t Is er naar, hoe men 't aanlegt," meende Marais.

Het avondeten was afgelopen. De kameraden stopten de pijp, en in de nabijheid werd de stap gehoord van het gekniehalsterde, grazende paard.

De Duitscher werd al spraakzamer.

„Ik behoor tot een gouddelversfamilie," zeide hij. „Mijn vader was een gouddelver; mijn beide ooms eveneens. Ze hadden gehoord, dat in de Transvaal het goud zoo maar voor 't opscheppen was, en ze waren niet te keeren. Mijn vader, mijn beide ooms zijn altemaal aan de mijnkoortsen gestorven. Ik was toen nog maar een aankomende jongen, en verhuurde me bij een transportrijder, die voor de verbinding zorgde tusschen Kaapstad en de Kaapsche goudvelden.

„Het was mijn beste tijd. We reden door de Karro met onbegrensde vlakten, en ik leerde er de eenzaamheid en de vrijheid liefkrijgen. Toen kwamen echter de berichten van

gevonden goudaderen in 't hooge Noorden, met hun beloften van onmetelijk gewin, en mijn baas zei: „'t Is een ezel, die een transportrijder blijft.” Hij verkocht zijn wagen, zijn ossen, en trok met zijn gezin naar Lijdenburg. Ik ging mee, want ik wilde ook dol graag gauw rijk worden.”

De gouddelver wierp nieuwe brandstof op het vuur, en strekte het linkerbeen rakelings langs het vuur uit.

„Die warmte moet het doen,” zeide hij; „ze moet de stijfheid uit dat been jagen.”

Toen zette hij zijn verhaal voort.

„Hoe dichterbij wij Lijdenburg naderden, hoe wonderbaarlijker de geruchten waren, die de ronde deden. Het was om er van te duizelen, en mijn baas zei een keer: „Ik word er nog gek van.” Men vertelde ons, dat er klompen goud van zeven kilogram waren gevonden. Men stond des morgens als een schunnige bedelaar op, ging naar 't werk, en was vóór 't koffiedrinken dubbel en dwars millionair!

„Ik was toen achttien jaar; ik weet het nog goed. De gouddelvers kwamen uit alle richtingen aangehold, vooral van de diamantvelden bij Kimberley, en sommigen waren zoo fortunlijk, een goeden slag te slaan. Maar de meesten gingen er armer vandaan dan zij waren gekomen; mijn baas ging failliet, en na vijf jaar was de goudfurie in het district Lijdenburg dood en begraven.”

Jan Marais stond op, om zich te vertreden, en bemerkte tot zijn voldoening, dat er geen nevel meer te zien was. Hij was ineens verdwenen, alsof een onzichtbare reuzenhand het mistgordijn met een ruk had weggeschoven. De plooiën van den majestueuzen Afrikaanschen sterrenhemel hingen tot aan den rand van den horizon, en de bergtoppen glansden in den maneschijn.

„Gelukkig,” ging de gouddelver voort, „dat ik thans een koortsvrij gebied heb bereikt! En het water is helder en klaar. Ik heb rondgezworven tot in Rhodesia en tot in het Portugeesch gebied om te prospecteeren, en wat heeft het mij gebracht? Ik vond goud, nu ja, maar ik ben heden even arm als ooit.”

Hij porde in het vuur, en het sloeg weer uit tot een

koesterende vlam. Toen keek de gouddelver den jongen Boer aan met zijn doordringende oogen.

„Wat denk je van het prospecteeren, Marais?”

„Ik heb er nog geen eigen meening over.”

„Zoo, niet? Maar ik dan wel. En ik zeg je, dat het prospecteeren, het zoeken naar goudaderen door particulieren, door menschen als jij en ik, een groote miserabeligheid is. Ge kunt er op de gemeenste manier mee inloopen. Ik heb ertsblokken gezien, die fonkelden van goudpunten, en toch was het bedrog.”

„Valsch goud dus?”

„Nee, geen valsch goud; echt goud. Het wordt in de rotslagen ingeschoten, om de prospecteerders te bedriegen. Ik weet er alles van — alles. Ik heb twee keeren een redelijk fortuin te pakken gehad, maar de begeerlijkheid speelde mij parten, en 'tging beide keeren naar de maan. Ik ben een dobbelaar geweest al mijn leven, en wat bracht het mij?”

Er lag een smartelijke klacht in die laatste woorden, en er volgde een lange, droeve pauze. Jan verbrak het eerst die stilte.

„Ben je ziek geweest, Hammerstein?”

„Op den dood af, maat; door 't oog van een naald. Maar nu komt het weer goed. Ik was in een kraal, vlak aan de grens der Portugeesche kolonie, en bleef daar liggen, want ik kon niet meer. Koorts als een paard! De Kaffers stonden om mij heen en bespraken reeds met groote vrijmoedigheid het deelen mijner bezittingen. Zij riepen er hun tooverdokter bij, en deze verklaarde, dat ik den volgenden dag zou doodgaan. „Niet eerder?” vroegen ze. „Nee, niet eerder,” was zijn antwoord.

„Den volgenden morgen was de kraal vol Kaffers; ze luisterden naar mijn ademhaling en voelden mijn slapen, die klopten als hamers. Ze vochten met hun tienen om mijn geweer, en beweerden, dat geen geweer beter schiet dan dat van een ervaren gouddelver. Ze zouden elkander hebben vermoord, indien de tooverdokter niet tusschenbeide was gekomen. Hij bekeek het vuurwapen aandachtig en schudde het hoofd. „Het is behekst,” zei hij, „door de booze geesten.

Ik zal het meenemen, en de booze geesten bezweren.”

„Heb je 'tgeweer ooit weer gezien?” vroeg Jan.

Hammerstein schudde het hoofd.

„Geen sprake van. Maar ik bleef toch in 't leven, en zoo gauw ik kon, sleepte ik mij verder. Geen betere dokter dan de vrije natuur.”

Toen sloot hij de oogen als een mensch, die over een zaak wil nadenken, terwijl Jan hem aandachtig opnam. Boven de oogen welfden zich ruige wimpers; de mondhoeken teekenden volharding en moed, en in het schijnsel van het vuur kregen de verschrompelde lippen van den gouddelver een tint van frischheid en gezondheid.

Hammerstein opende weer langzaam de oogen, en zijn gelaat stond ernstig, alsof hij een visioen had gezien.

„Het Lageveld is van een toenemende schoonheid,” begon hij opnieuw, „als men een rivier nadert. Het is groen en warm en koesterend, en dat heb ik lief. Het is een land van stille wateren, waar de reebok komt drinken; een land van kleine waterspruiten, die zich bevallig heenslingeren tusschen de wilde bananen. Een keep met het mes, en de takken boven je hoofd buigen onder hun eigen gewicht: koel en zacht en verfrisschend. Er is geen liefelijker zonnescherm denkbaar voor den vermoeiden wandelaar, die in den middag wil rusten.”

Toen namen zijn gedachten een andere richting; hij dacht aan de toekomst.

„Ik begin maar weer van voren aan,” zeide hij op vasten toon. „Nooit opgeven! Altijd vasthouden! Maar oppassen, zich geen twee keeren aan denzelfden steen te stooten; dat doet de ezel immers ook niet.”

„Aan de Kosmos zal er allicht nog een passend baantje voor je zijn,” meende Marais op bemoedigenden toon.

„Wis en zeker. Ik begin nu een nieuw leven, maat, en zal 't over een anderen boeg gooien. Ik kan mijn kost best verdienen, en wat overhouden bovendien. Ik ben niet bang voor ondergrondschen arbeid; mijn longen zijn goed. Er zijn bij zulke maatschappijen minder kansen, om ineens rijk te worden, maar wat men verdient, is zekerder. Alles gaat rus-

tiger, langzamer, gestadiger — hoe noemen jullie dat ook nog?"

„Stadig over die klip! Het doelt op de ossenwagens, die over de bergen trokken. Het moest gestadig, langzaam gaan, om niet te verongelukken.”

De gouddelver knikte ijverig.

„Juist, juist! Zoo zal het wel zijn.”

Hij stond op, en stampte met den rechtersvoet op den grond. De hond sloeg aan.

„Koest, Castor, 't is niets. 't Is mijn been maar; het slaapt.”

Toen zocht hij zijn oude deken op, om zich daarin te rollen, en legde zich te slapen bij het kampvuur. Hij lag plat op den buik, met het hoofd op de saamgevouwen ellebogen, net als een Kaffer.

Doch Jan had nog geen slaap. Hij zette zich neder op een mierenhoop, vlak in de nabijheid, en wierp eenige droge twijgen op het vuur.

Toen verspreidde het een groot licht, en de gouddelver lag in dat licht. Jan zag, dat hij groote handen had; ze waren gesloten tot vuisten, alsof zij dapper strijden wilden tegen alle wederwaardigheden des levens.

In de wijde verte werd een streep van vuur gezien, rooder dan het schijnsel der sterren. Het kroop langzaam van de helling van den berg neer, in een grillig front van bochten en schuine lijnen.

„Een grasbrand!” mompelde de jonge Boer, „een nakomer.”

Hij bekommerde er zich niet verder om, want deze grasbrand was zonder gevaar; hij zou straks doodloopen tegen het jonge veldgras, dat allerwegen uitbotte.

Nu vleide hij zich neder bij het kampvuur, om te slapen. Hij sloot de oogen; zijn laatste gedachten waren aan zijn vader, aan zijn moeder, aan Nellie; en toen viel hij in een diepen, verkwikkenden slaap.

HOOFDSTUK V

De eenzame Hoeve.

Stralend ging de morgenzon op, de dauw fonkelde in de kelken der bloemen, en voorspelde een prachtigen dag.

Jan Marais stond reeds recht op zijn voeten, maar het hoofd van den goudvelver rustte nog zwaar op den elleboog.

„Nu, maat!” zei de jonge Boer, „het wordt tijd voor het ontbijt. Dan zal ik mijn paard zoeken, en wij vertrekken.”

Hammerstein schudde ontkennend het hoofd.

„Gij hebt een paard, en ik ben te voet.”

„Ik zal loopen, en jij kunt op mijn paard rijden, want ik ben nog jong en sterk, en gij hebt het dubbel getal jaren van mij. Bovendien zijt ge nog verzwakt van de sloopende koortsen.”

„’t Is vriendelijk van je,” antwoordde de goudvelver; „maar op een paar uur afstands van hier woont een oude vriend. Hem wil ik opzoeken, en daar verblijven tot morgen. Indien de nevel mij niet had overrompeld, zou ik er gisteravond reeds zijn geweest.”

Het stugge hart van den goudvelver werd bewogen, toen Jan een nieuwen voorraad padkost¹⁾ kameraadschappelijk met hem deelde.

„Gij deedt het gisteravond, en nu doet ge ’t weer. Ik word er verlegen mee, kameraad.”

„Tut tut!” hernam Jan, „dat beteekent niets. Wij Boeren zijn dat zoo gewoon.”

Zwijgend verorberden zij het ontbijt. Toen ging Jan heen, om zijn klepper te zoeken. Hij klauterde op een verhevenheid, klapte in beide handen, dat het zoo klonk en riep: „Duiker! Duiker!”

De kop van een paard hief zich boven de struiken op. Het paard snoof met zijn wijde neusgaten en wendde zich tot zijn jongen meester.

¹⁾ Levensmiddelen op de reis, op het „pad.”

„Dat is braaf gedaan,” zei Jan, voor den klepper een klont witte suiker uit den zak van zijn baatje halend.

Het paard was vlug gezadeld, en van uit het zadel reikte de jonge Afrikaner den goudvelver de hand.

„Tot weerziens op de goudvelden, Hammerstein!”

„Bij de Kosmos,” antwoordde de goudvelver, een stuk biltong kauwend.

* * *

Een stoet van jonge Kaffervrouwen passeerde Marais. Zij waren in kleurige dekens gehuld en liepen rechtop, met de fierheid van koninginnen, terwijl korven, gevuld met Kafferkoren, vol gratie balanceerden op haar hoofden.

Jan hield het paard in, om ze te vragen, waar baas Filip Bezuidenhout woonde, en de voorste antwoordde: „Baas Bezuidenhout? Bedoel u baas Flip Mankbeen?”

„Ja, dien bedoel ik.”

Filip Bezuidenhout had in een gevecht tegen de Kaffers een speerstoot in zijn rechterbeen gekregen; de wond was geheeld, maar een belangrijke spier was geraakt, en het been was stijf gebleven.

De Kaffervrouw strekte den arm uit en wees naar de verte.

„Dis ¹⁾ nog ver, Jong-Baas, nog zeer verrr, nog zeer verrrr! Hij woon op die berg, en as Baassie die pad hou, sal hij teë ²⁾ die middag, as die vuurbol op 't hoogst staat, een bos bereik. Door die bos trek Jong-Baas heen, en soo sal hij kom bij die ou-baas Flip Mankbeen.”

Hij bedankte haar en reed voort. En omziende, bemerkte hij, hoe die jonge vrouwen met de levendigste gebaren zijn vraag naar de boerenplaats van Bezuidenhout bespraken.

De grond werd al steiler; uit de diepe kloven, schoten groote euphorbia's op, die met hun hel gele bloesems een sterke tegenstelling vormden met het groen der weiden, en links, tegen den bergwand als aangeplakt, ontdekten zijn scherpe oogen het Kafferddorp, van waar de vrouwen waren gekomen,

¹⁾ 't Is.

²⁾ Tegen.

die hij naar den weg had gevraagd. De woningen dezer Kaffers hadden lage daken van gras, en de muren waren van grauwe leem: dezelfde kleur als de kleur der rotsen, waartegen zij waren aangebouwd.

Een vreemdeling zou die Kafferhutten nauwelijks hebben opgemerkt; het scheen bovendien een verlaten dorp, want geen levende ziel werd er opgemerkt. Doch Jan had dit dorp aanstonds in 't oog; hij zag bovendien een veekraal met een heg van dorens omringd, en in de schaduw van een lemoenboom lagen groene mielieskolven, pas geplukt.

Menigmaal zag hij het spoor van ossenwagens. Ze kwamen uit verscheiden richtingen, om bij een hoogen seringenboom, die zich als een wegwijzer verhief, tot een spoor te vereenigen.

Dat was het wagenpad naar Johannesburg. Het was minstens honderd meter breed; waar de weg was stuk gereden, had men een ander spoor genomen, doch de richting bleef dezelfde, en Jan Marais bemerkte, dat de weg niet zoo eenzaam meer was als gister. Hij zag mannen, gebukt onder zware zakken, die op hun rug hingen, zich moeilijk voorwaarts bewegen. Ossenwagens sjokten daarheen, met twee en dertig ossen bespannen, en stortte een os van vermoeidheid neer, dan werd hij uitgeschakeld, om als een gestrand schip langs den weg te blijven liggen — het wagenpad naar Johannesburg was geplaveid met de geraamten van ossen....

Vroeger waren die transportwegen nog veel levendiger geweest, o, het was geen vergelijk met heden! De spoorlijnen waren gekomen, om het wagenpad te ontladen, en de voorspelling was gedaan, dat de dag zou aanbreken, waarop de doodsklok over den ossenwagen zou worden geluid.

* * *

Een Zulu-Kaffer kwam hem tegemoet. De man was oud, en zijn stap miste de vlugge veerkracht, die de jonge Zulu's tot zulke bewonderenswaardige renboden maakt.

„Hoe ver is ek nog van die bos af, ou-jong?”

„Acht mijle, Jong-Baas.”

„Ken jji ou-baas Flip Mankbeen?”

„A ja, Jong-Baas.”
„Kan ek hom bereik voor die aand?”¹⁾
„Ek kan 't nie seg nie, Jong-Baas.”
„Is er een gebaand pad door die bos?”
„Wat sal ek jou seg, Jong-Baas? 't Is al een heele tijd,
sinds ek in die woud is gewees.”

Er vertoonde zich een schuwe trek in zijn bronzen gelaat.
„Die bos moet vol booze geeste zit, maar jij is een witmens, en in jou snaphaan sluimer die donder van die berge. Die booze geeste sal hang wees voor Jong-Baas — het Jong-Baas een bietjie tabak voor ou-jong?”

Hij strekte de beide handen uit, en Jan was royaal in zijn tabaksgift. De Kaffer was er geweldig mee in zijn schik en riep: „Wag een beetje; ek sal jou net nou nog wat vertel. Jij sal al die booze geeste doodskiet — dag, Jong-Baassie!”

* * *

Toen de jonge Boer het groote woud had bereikt, trof hem de vreemde, vochtige stilte, die er heerschte. Het was er stil en plechtig, en was er van de bergen een orkaan losgebarsten boven zijn hoofd, hij zou het niet hebben gehoord.

De geuren der bloemen en geneeskrachtige kruiden, waaraan de velden van Zuid-Afrika zoo rijk zijn, hadden hem verlaten, en zijn longen ademden moeizaam een zware lucht in.

Hij bevond zich onder een zwaar gewelf van groen getwijg; het was donker in het bosch als in een gothische kerk, en soms moest hij uit het zadel stappen, om voor zich en zijn paard een doortocht te banen en de takken te verwijderen, die het pad versperden.

Doch nu begon het lichter te worden boven zijn hoofd. De boomen werden ijler, en schuin tusschen de boomstammen door viel het licht der avondzon. Het sprankelde goud over het groene loover.

Thans was de hoogvlakte bereikt. De koele berglucht vulde zijn longen; snelle valken glirten voorbij. En ginds, tegen de helling van een bergrug gebouwd, stond een landhuis.

¹⁾ Avond.

Uit de verte leek het op een zwaluwnest, tegen den bergwand aangedrukt, maar naderbij gekomen, zag men de zware klipmuren. Het huis leek door die grauwe klipsteenen op een fort; de rook kronkelde uit den schoorsteen rechtop de lucht in, en een paar groote honden hieven een razend geblaf aan.

Er stond een enkele boom; de bloementuin was geheel verwaarloosd. En op de stoep stond de ou-baas wijdbeens met de pijp in den mond kalm te rooken.

„Oom Flip!” begroette Jan den grijsaard, „hoe maakt u het?”

„O, dat gaat zool!” antwoordde de ou-baas; „wie ben jij, mijn zoon?”

„Ik ben de zoon van Gerrit Marais, die op Vierhoek woont.”

„Zoo-zool! Hoe stellen het je ouders?”

„Al te maal goed, Oom.”

„En kom jij nou een bietjie knier hier naar toe?”

„Nee, Oom. Ik wil hier van nacht maar slapen en morgen doorrijden naar Johannesburg.”

„Al die wereld! waarvoor dan toch?”

„Ik heb een mooie betrekking gekregen bij die Kosmos.”

„Bij een goudmijn?”

„Juist, Oom, nu is u er achter.”

„Vindt je vader dat goed?”

Bij den jongen man begon de oude wond weer te schrijnen, en hij schudde het hoofd.

„En tóch gedaan?” vroeg de baas.

Verwondering, ontsteltenis en verontwaardiging stonden bij beurte op zijn breed, verrimpeld gelaat te lezen.

„Sannie, kom 'n keer!” riep oom Filip, „hier is Jan van Gerrit Marais van den Vierhoek; het is lang geleden, dat wij hem voor 'tlaatst zagen. Flink uit de kluiten gegroeid! Hij was toen nog maar een kleine mormel — zóó groot.”

En de ou-baas maakte met de hand een beweging nederwaarts.

„Kom maar binnen, Neef!” zeide hij; „Sannie, Neef zal vannacht onze gast zijn.”

De oude vrouw keek den jongen man ernstig aan.

„We hebben nog een gast,” zeide zij; „ge zult met jullie beiden voor lief moeten nemen in de buitenkamer.”

„Dat is niet erg, tante Sannie. Wij hebben wel eens met z'n zessen in één buitenkamer geslapen; er gaan vele makkeschapen in een hok.”

„Dat is waar, Neef. En hier zijn 'er maar twee. Wilt ge naar de goudmijnen — heb ik het goed gehoord?”

„Ja wel, Tante.”

„Onze andere gast wilde ook naar de goudmijnen.”

Het was een verluchting voor Jan. Hij had reeds kennis gemaakt met den Duitscher uit Ulm, en nu was er een nieuwe makker.

„Waar is hij?” vroeg Jan; „ik zou hem gaarne spreken.”

„Hij slaapt nu, Neef; hij was vermoeid.”

„Schortte hij iets?”

„Hij had de goudkoorts, Neef.”

„Was 't erg?”

„Over de veertig graden.”

„Dat was wel erg.”

„Ja — heel erg. Slaapt hij nu?”

„Nu slaapt hij, Neef.”

„Dan zal ik straks maar zachtjes doen, om hem niet te wekken.”

„Doe dat, mijn zoon!”

Het was donker geworden, en tante Sannie klaagde, dat ze niet meer kon zien. Toen nam de oude man een vuurhoutje, en stak de petroleumlamp aan.

Het avondeten werd opgedischt, en nadat het maal was gedaan, nam oom Filip het psalmboek.

„Ons sal sing Psalm honderd drie, vers acht,” zeide hij.

En zij zongen: „Gelijk het gras is ons kortstondig leven.”

De Boer stak een kaars aan.

„Ik zal je voorgaan,” zeide hij.

En over de stoep bracht hij Jan naar de buitenkamer, die slechts door een buitendeur bereikt kon worden.

„Wel te rusten!” zei Oom.

„Desgelijks!” antwoordde Jan.

En hij was met den gast alleen.

Hij vond het eigenlijk vreemd, dat Oom niet eens meer naar den zieken gast had omgekeken, maar Tante had het misschien net te voren gedaan, en rust was in elk geval van veel beteekenis.

Er was een klein ongeverfd tafeltje, naast een houten bank, die nooit verf had gekend. Zoowel het tafeltje als de bank waren door oom Filip eigenhandig gemaakt, vóór vele jaren, toen hij nog in zijn kracht was. En men ontving zoo den indruk, dat hij, moe van 'tzwerven door de lengte en breedte des lands, hier den ossenwagen had uitgespannen, om er een woning te bouwen en de noodzakelijke huismeubelen te maken.

Er stonden twee kartels ¹⁾, ter weerszijden van den binnenmuur, en Jan zag aanstonds, dat de vreemde gast het kartel links had ingenomen.

Het was doodstil. Slechts de kreet van een parelhoen werd gehoord. En een zonderlinge nieuwsgierigheid greep den jongen Boer aan, als hij dacht aan zijn kamergenoot.

Hij nam de kaars voorzichtig, om den gast te zien. Het was een jonge man met een aangenaam uiterlijk. Het gelaat was als van ivoor, met een kleine, bruine snor, de handen lagen gevouwen op de borst, en de oogen waren gesloten — nóóit had hij iemand zoo rustig zien slapen.

„Hij is de koorts te boven,” mompelde Jan; „er is geen twijfel aan. De ademhaling is zoo zacht, dat ik ze niet eens kan waarnemen.”

Hij kleepte zich haastig uit, want de berglucht en de boschlucht hadden hem slaperig gemaakt. Hij strekte de jonge leden met welbehagen uit onder het dek van schapenhuiden, en viel in een diepen slaap.

¹⁾ Houten ledikanten.

HOOFDSTUK VI

Gelijk een Bloem des Velds.

Toen Jan Marais ontwaakte, was het nog nacht, en brandde er licht in de buitenkamer. Hij verwonderde zich en keek rond. Op het kleine tafeltje stond de ijzeren luchter met een brandende kaars.

Hoe kon dat nu? Had hij vergeten, de kaars uit te blazen? Neen, het was niet mogelijk.

Of was de gast ontwaakt? Had hij dorst gehad en de kaars aangestoken om te drinken?

De bank was verschoven in de richting van den koortslijder, en Jan staarde tot zijn groote verwondering op den rug van een ouden man met grijze haren.

„Ben jij het, oom Filip?” vroeg hij.

Toen keerde de oude man zich om en antwoordde: „Ik ben het, Neef. Ik wou je niet storen in je slaap, en daarom heb ik hier gewacht.”

„Wilt u mij dan spreken?”

„Tante Sannie had er geen rust van, Neef. Daarom stond ik op. Ge behoeft niet zoo zacht te spreken, Neef.”

„Is uw gast dan wakker?”

„Hij slaapt nog, Neef, en geen stem zal hem wakker kunnen schudden. Hij slaapt den eeuwigen slaap. We hadden het je gisteravond kunnen zeggen, maar we vreesden, dat je dan niet zoudt rusten, en we hadden niets anders voor je dan deze buitenkamer.”

Jan sprong overeind, en zijn gelaat teekende zijn groote ontroering. Van den hoenderhof werd het eerste hanengekraai vernomen, dat den nieuwen dag aankondigde; de schaduw van den ouden man viel groot en geweldig tegen den muur.

„Ik heb er jou gisteravond reeds op willen voorbereiden, Neef, toen wij dat Psalmlied zongen van de vergankelijkheid des levens. 't Is voorbij; alles gaat voorbij;

ijdelheid der ijdelheden — 'tis alles ijdelheid. Deze jonge man zocht goud, Neef, en hij vond den dood — God hebbe zijn ziel!"

Hij stond op en nam de kaars, om den doode in 't gelaat te lichten.

Een wasdruppel, die van de kaars vloeide, viel op de hand van den doode. Hij verroerde zich niet; hij sliep; het was de eeuwige slaap.

„Zijn baatje hangt aan den spijker," zei de oude Boer, naar de buitendeur wijzend, „misschien zijn er nog aanwijzingen in omtrent zijn naam en herkomst."

Jan betastte de jas en voelde een boekje in den binnenzak.

„Zit er niets in, Neef?"

„Een boekje, Oom."

„Haal 'ter dan uit! Durft ge niet? Doe het gerust; het is een eerlijke zaak; als de rechte familie komt, dan kunnen we haar bescheid doen."

Zoo haalde Jan er het boekje dan uit en reikte het den ouden Boer over.

„Ik kan geschreven schrift moeilijk lezen, Neef. Doe jij het maar! Wees niet beschroomd!"

Toen hield Jan het boekje bij het licht der kaars en las: „Dagboek van Charles Gordon, geboortig uit Londen."

„Nu is 't al goed," zei de Boer. „Wordt naar hem gevraagd, dan weten we zijn naam en zijn geboorteplaats."

„Wil ik nog meer lezen uit het Dagboek?"

„Nee, Neef. Het is al genoeg. Veel lezen is vermoeiing des vleesches, zegt Salomo. Ga nu slapen, Neef!"

„Ik kan niet meer slapen. Ik denk al maar aan dien jongen man."

„Wij zullen hem heden nog moeten begraven, Neef. Ik verwacht warm weer, en de ontbinding zal spoedig intreden."

„Is er een doorkist, Oom?"

„Die van mij en van tante Sannie staan achter in het wagenhuis, bij de balen mielies. Geen ander mag er in ter eeuwige rust worden gelegd."

„Misschien zijn er nog planken?"

„Dat zal gaan; een doodkist is gauw in elkander getimmerd. Een mensch heeft niet veel noodig, als hij onder den grond wordt gestopt, Neef.”

Jan antwoordde niet, en de baas ging heen.

„Mijn vrouw zou ongerust worden,” zeide hij. En Jan Marais bleef daar alleen zitten bij den doode.

Het was hem vreemd te moede. Eerst had hij Hammerstein gesproken, die twee keeren een fortuin had bezeten, en wien het beide keeren weer door de vingers was heengegleden; de man was nog even arm als vijf-en-twintig jaar geleden. En nu ontmoette hij dezen Charles Gordon, die in 't begin van zijn loopbaan door den dood was aangeraakt.

Was het geen waarschuwing voor hem? Was hij wel op den rechten weg? Zou zijn vader ten slotte geen gelijk krijgen?

Zwakheid! zwakheid! Hij kende andere voorbeelden dan dien tegenspoedigen Duitscher en dien ongelukkigen Engelschman. Te Johannesburg woonden de goudkoningen, die met een paar pond sterling op zak dubbel en dwars millionairen waren geworden. Ieder mensch was de bouwer van zijn eigen geluk; hij zou 't ook doen; door eigen kracht....

Het was een stille begrafenis. Charles rustte in een kist van ongeschaafde planken, en baas Bezuidenhout las den honderd en derden Psalm.

„De dagen des menschen zijn als het gras; gelijk een bloem den velds, alzoo bloeit hij.

„Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer, en hare plaats kent haar niet meer.

„Maar de goedertierenheid des Heeren is van eeuwigheid en tot eeuwigheid over degenen, die Hem vreezen, en Zijne gerechtigheid aan kindskinderen.”

Men droeg de kist naar het graf; de Kaffers waren juist gereed gekomen met het delven der groeve.

Toen verhief de oude Boer zijn stem en zeide: „Stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeeren. Rust in vrede, Charles Gordon!”

De zon scheen in haar klaarheid, en de wind bewoog de toppen van het geboomte. En Charles Gordon bleef

eenzaam achter, daar op het kleine kerkhof, dicht bij een murmelende bergbeek.

Hij was van Londen naar Transvaal gegaan met een hart vol idealen. Hij zou goud vinden, veel goud, klompen goud, en dan zou hij terugkeeren naar Londen en zijn naam zou prijken onder de machtige kooplieden zijner vaderstad.

Het was een korte droom geweest. De mijnen hadden zijn bloed vergiftigd, en in een vergeten hoek der wereld was zijn laatste rustplaats gedolven.

Het einde van een gouddelver....

HOOFDSTUK VII.

De waarschuwing.

Jan Marais had de goudstad bereikt, en bij de familie Van Vuren was hij met groote hartelijkheid ontvangen. Hij wist met zijn paard geen raad, maar oom Jacob wist er wel raad mee. Hij zou het stallen en voederen en voor de baat gebruiken.

Jan sliep er den eersten nacht, doch langer wilde hij er niet vertoeven, want hij had haast. Er was een drang in hem, om de goudstad te zien en het vermaarde koninkrijk, dat Kosmos heette.

Hij begaf zich het eerst naar het perron van het station.

Er was een gedrang van menschen, en allen hadden haast. Er schoot geen tijd over, om op hem te letten; de eenling verdween in dezen menschenvloed.

Langzaam wandelde hij op, en toen hij een zeker punt had bereikt, en de zon den morgennevel had opgezogen met haar vurige stralen, lag de goudstad voor hem met haar licht en schaduw, haar heerlijkheid en jammer, haar rijkdom en armoede, haar weldadigheid en schunnigheid....

Een stad van raadselen! een stad van tegenstellingen! een stad van een koortsachtig bewogen leven te midden

van bergen en valleien, waarover nog het bekoorlijk waas hing van landelijke droomen.

Het was toch een vreemde wereld, waarin hij zich stortte. Ze was koel en strak en koud, en een gevoel van name-looze verlatenheid kwam over hem.

Hier was het somber, want hij kon het kloppen niet hooren van een menschenhart. Het werd overdaverd door het geraas der trams, het geschreeuw der marktventers, het gegil der stoomfluit, en met weemoed dacht hij terug aan die blijde dagen van weleer, toen hij met Bonaparte en den kleinen Hottentot naar het land ging, om te ploegen en te eggen.

Daar was het niet eenzaam; daar sprak de boom, de bergbeek, het ruischende mieliesveld tot hem. De vogels vlogen tjilpend op voor de ploegschaar, en de haas glipte voorbij. En kwam hij thuis, dan stond Moeder hem reeds op te wachten met een extra fijn gezet kop koffie, en over Nellie's vriendelijk gelaat gleed een aanminnige glimlach.

Hij had haar lief en zij had hem lief. Zij hadden het elkander verzekerd op een avond, toen de aarde blonk als een paradijs, en dat nog niemand wist van hun hartsgeheim, maakte het te zoeter.

Het was voorbij. Een andere liefde had de oude verdrongen: de liefde tot het goud.

De zucht naar veel geld en goed had er eigenlijk van jongsbeen aan bij hem ingezeten, maar de kiem had gesluimerd in zijn ziel, zooals het sprinkhanenei sluimert in het zand der Kalihariwoestijn, totdat de regen komt, en uit die eieren de sprinkhanenzwermen wekt, die door haar geweldigheid en haar grootte het licht der Afrikaansche zon verduisteren.

De goudvelden hadden zijn begeerlijkheid gewekt; het verhaal van avonturiers, die plotseling schatrijk waren geworden, had in zijn ziel een sterke jalouzie doen ontbranden, en de Poolsche agent vond dit jonge hart bereid, om naar de stem van den sluwen vogelaar te luisteren.

Doch hij mocht nu niet zwak zijn, niet week. Slawski had

het hem vroeger reeds voorspeld, dat er zwakke oogenblikken zouden komen, omdat hij nog groen was. Maar het zouden slechts voorbijgaande momenten zijn; vele menschen, die van 't land kwamen, hadden hetzelfde moeten doorworstelen, voordat zij het Beloofde Land van den rijkdom hadden bereikt.

Slawski had gelijk. Terugtrecken zou heden lafhartigheid zijn; bovendien had Jan zijn woord gegeven.

Hij zette zijn wandeltocht voort, en zijn oogen rustten vol verbazing op die groeiende stad. Hij kende ze niet meer; haar snelle groei spotte met elken maatstaf; de zinken barakken, die hij als jongen had gezien, hadden plaats gemaakt voor hooge, trotsche gebouwen, blinkend van koper, en waar vroeger de lange slierten van ossen met bedachtzamen tred den transportwagen hadden getrokken, suisde thans de tram, twee verdiepingen hoog, voorbij. De bel rinkelde; er was een gedrang van menschen, om er uit of er in te komen; en voort joeg de tram.

Op de plek, waar zijn vader eens den ossenwagen had uitgespannen, verrezen thans stapels steenen en ijzer voor de grootste markthallen van de Transvaal. Er stonden nog een aantal kleinere gebouwen, die allen ten doode waren opgeschreven; zij zouden worden weggestormd, verzwolgen door den vloed van het goud — het was de nieuwe tijd!...

Jan wendde zich tot een politie-agent, die op een hoek der straat stond. Het was een rijzige, jonge man, vlug en vastberaden. Hij droeg een helm op het hoofd; daar stond met hoofdletters: „Z. A. R. P.”

Zuid-Afrikaansche Republiek Politie. De beroemde Zarp. Als Oom Paul de Zarps zag, dan had hij altijd schik. Daarom werden zij gehaat door de Engelsche Jingo's, maar die haat raakte hun koude kleeren niet.

„Politie-man,” zei Jan, „waar is het Park?”

„Daarheen,” antwoordde de politie-man.

„Spreek jullie Politie altemaal Afrikaansch?”

„Natuurlijk, ons is altemaal Afrikaners.”

„Sommige Engelschen, die hier passeerden, keken u niet vriendelijk aan,” meende Marais.

„Jingo's man, — Jingo's! Een snaaksch volkje!”

En de politieman glimlachte even.

De jonge boer vond een bank, en daar zette hij zich neer naast een grijsaard. Hij was netjes, ordentelijk in zijn kleeren, ofschoon zeer eenvoudig. De kleeding maakte den indruk, dat hij tot den kleinen burgerstand behoorde.

Hij stopte zijn pijp en vroeg, of Marais ook wilde stoppen.

„Hoe heet je?” vroeg Jan.

„Mac Crie — hoe is jouw naam?”

„Jan Marais.”

„Een Afrikaan?”

„Goed geraden.”

„Wat is je bezigheid?”

„Ik aanvaard een betrekking bij de Kosmos.”

„Onder den grond?”

„Ik denk het.”

Mac Crie maakte een onwillig gebaar.

„Ik heb 't ook gedaan, maar heb er nu genoeg van.”

De grijsaard hoestte, en daarnet had hij ook gehoest. Het viel den Afrikaner op.

„Last van de borst?”

„Een longkwaal. Ik kreeg het stof van het halve rif der Kosmos in mijn longen. Dat moet je niet uitvlakken. Daar onder den grond loert de dood, jonge man. Daarom wil ik er niet meer heen; ik heb er genoeg van.”

Hij trok aan de pijp met alle macht, maar zij was uitgegaan.

„Heb je nog een vuurhoutje voor me? Dank je!”

Hij sprak met een Schotsch accent.

„Ben jij uit Schotland?”

„Van het Schotsche Hoogland.”

„En nu ben je binnen?”

De grijsaard staarde naar de wijde verte, waar witte villa's zich bevallig afteekenden tegen groene berghellingen.

Hij strekte den arm met een levendig gebaar in de richting van die villa's.

„Als ik binnen was, dan woonde ik daar. Maar ik heb genoeg; en zoo ik er al die prachtige landhuizen mee kon verdienen, dan ging ik toch niet meer onder den grond. Eén keer ga ik er onder; misschien binnenkort; en dan is 't voor goed.”

Hij keek Jan veelbeteekenend aan.

„Begrijp je mij?”

„Ik begrijp u.”

„Na den dood komt het oordeel. Dat moet je goed bedenken, als ge ondergronds gaat werken.”

Het moede oog van den Schot lichtte op.

„Er is menigeen gebleven in die mijnen, Marais, of hij heeft er een doodelijke kwaal opgedaan. De dood loert onder den grond.”

Een schaar mijnwerkers ging voorbij, met de houweelen op den schouder, joelend en tierend.

„Ze zijn in de kroeg geweest,” zei de grijsaard; „de jeneverlucht walmt op uit hun zang. Ik weet er alles van.”

„Zijt ge vele jaren gouddelver geweest?”

„Tal van jaren. Toen kwam de mijnkwaal, en nu ben ik op pensioen gesteld. In den winter, als het koud is, ga ik veeltijds naar de Openbare Leeszaal, en ik heb er van vele kwalen gelezen, die de gouddelvers kunnen kwellen, doch verwonderlijk genoeg is de voornaamste kwaal vergeten.”

„Hoe heet ze?”

„De goudkoorts.”

De oude Schot zag bij deze woorden den vrager met doordringende oogen aan.

„Heb ik soms de goudkoorts?” vroeg Marais met een lichten spot.

„Dat weet ik niet, maar jij kunt het weten. Indien het bezit van goud en goed al je gedachten vervult, en jij daarnaar jaagt en streeft, dan heb je de goudkoorts, en je zult er den eeuwigen dood aan sterven, indien een sterkere Hand je niet tegenhoudt.”

De woorden klonken scherp en onverbiddelijk, alsof de groote Schotsche Reformator John Knox ze had uitgesproken.

De jonge Transvaler boog het hoofd; de spreker had snaren aangeroerd, die nog niet verroest waren.

Er volgde een lange pauze, waarin deze beide menschen ieder aan hun gedachten voortspinnen. Toen hief de oude gouddelver het hoofd op met een levendig gebaar en ging voort: „Wat heeft het goud voortgebracht in de wereld? Gij zijt